

VALSE MUNTEN IN LIMBURG TIJDENS HET INTERBELLUM

Rombout NIJSSEN & Raf VAN LAERE

VALSMUNTERIJ IS VAN ALLE TIJDEN EN VAN ALLE STREKEN. Het zal daarom niemand verwonderen dat het niet altijd makkelijk is om het begrip 'valsmunterij' juist te definiëren en dat deze definitie in de loop der tijd evolueert^[1]. Valsmunters gebruiken een breed gamma aan technieken en bedenken creatieve oplossingen om hun vervalsingen zo misleidend mogelijk te maken en om alle pogingen tot beveiliging van officiële munten te omzeilen^[2]. Valsmunters worden echter niet alleen met technische uitdagingen geconfronteerd. Zij moeten hun producten aan de man of de vrouw kunnen brengen. Kleinschalige valsmunters spenderen het resultaat van hun huisvlijt vaak zelf op markten, handelszaken, herbergen en andere drukbezochte plaatsen in de hoop dat hun munten bij kleine betalingen onopgemerkt blijven. De economische en monetaire impact van dit soort valsmunterij is beperkt. Ze is eerder hinderlijk dan echt schadelijk. Dat ligt anders bij grootschalige valsmunterij en muntvervalsing die de economie van een land kunnen ontwrichten en die daarom tijdens internationale conflicten meer dan eens als wapen gebruikt worden. Grootschalige muntvervalsingen moeten een beroep doen op een uitgebreid netwerk om hun producten in omloop te brengen. Daarbij proberen de valsmunters zelf zoveel mogelijk op de achtergrond te blijven. Dat geldt zowel voor historische als voor hedendaagse valsmunterij^[3]. De manier waarop valsmunters een dergelijk netwerk uitbouwen zorgt daarbij soms voor heel wat sympathie bij de bevolking zoals in het geval van Joseph Farinet (1845-1880),

^[1] Zo somt bijv. L. HOFMANN, *Alter und neuer Müntz-Schlüssel* [...], Nürnberg 1683 (rep. Lindau 1977), p. 316-319 niet minder dan twaalf vormen van valsmunterij op. Wanneer de waarde van munten niet langer bepaald wordt door de metaalwaarde ervan, ontstaat een volledig nieuwe situatie die ook gevolgen heeft voor de valsmunterij en haar definitie. Omwille van het grote aantal soorten munten dat tijdens de middeleeuwen circuleert, is de grens tussen valsmunterij en deviezensmokkel daarenboven soms erg vaag, zie bijv. N. KLÜSSENDORF, *Der Aachener Wechslerprozess. Städtische Münzpolizei und Devisenschmuggler im Spätmittelalter*, Frankfurt am Main 1975.

^[2] Een recent, goed gedocumenteerd overzicht van de technieken gebruikt voor het vervaardigen van – voornamelijk Duitse – valse munten vanuit het standpunt van de munthandel en de verzamelaars wordt gegeven door G.-V. WEEGE, *Münzfälschungen. Wie schütze ich mich vor Fälschungen?*, Wien 2005.

^[3] Tijdens de late middeleeuwen geniet de Maasvallei een internationale uitstraling als valsmunterscentrum waar o.a. criminele bendes uit Frankrijk zich komen bevoorraden (L. FELLER, *Faux-monnayeurs et fausses monnaies en France à la fin du moyen âge (seconde moitié du xve siècle)*, Parijs 1986). Zwitserse valsmunters pakken het tijdens de eerste helft van de 18de eeuw dan weer helemaal anders aan; zie bijv. O. DUBUIS, *Le faux-monnayage dans le Pays de Vaud (1715-1750). Crime et répression*, Lausanne 1999 (*Études d'histoire moderne* 1).

die als een soort moderne Robin Hood in de herinnering van veel Zwitsers verder leeft^[4].

Zolang het om munten gaat die met de hamer geslagen worden, is de investering die een valsmunter moet doen beperkt: een stempelpaar, een hamer en grondstoffen. Maar bij munten die met een schroefpers geslagen worden, is een grotere financiële inspanning nodig om te vermijden dat de valse munten omwille van hun afwerking al te gemakkelijk herkend kunnen worden. Het wordt nog moeilijker als de kant van de officiële munten een versiering of een opschrift draagt. Het is immers relatief moeilijk om dergelijke munten op kleine schaal te vervalsen. Nog grotere investeringen worden van de valsmunters gevraagd als de muntslag in de loop van 19de eeuw mechaniseert. Ondanks alle vernieuwingen blijkt er geen kruid gewassen tegen valsmunterij. Zelfs na de mechanisering van de muntslag blijven valsmunters niet alleen actief, maar blijven gegoten vervalsingen en andere vormen van huisvlijt nog steeds opduiken, vooral in periodes waarin weinig vertrouwde munten omloop hebben zoals in de loop van de tweede helft van de 19de eeuw tijdens de hoogdagen van de Latijnse Muntunie^[5]. Tijdens het Interbellum zijn de omstandigheden eveneens gunstig, zowel voor grootschalige als voor kleinschalige valsmunterij. Als gevolg van de wereldwijde inflatie zijn de meeste landen immers verplicht nieuwe muntsoorten in te voeren, waarbij goud en zilver als muntmetaal vervangen worden door onedele metalen zoals nikkel(legeringen). Pas op het einde van de 20ste eeuw lijkt de tijd van de ambachtelijke valsmunter voorbij. Ondanks deze constante zijn ons nauwelijks initiatieven bekend waarin historische en hedendaagse valsmunterij op een evenwaardige manier aan bod komen^[6]. Ook voor onze streken is er weinig of geen diachronisch onderzoek gebeurd over verhouding tussen 'goed' en vals geld dat in omloop is.

In de loop der eeuwen wordt valsmunterij niet alleen om verschillende redenen^[7] – persoonlijk profijt, gebrek aan officiële munten, enz. – uitgeoefend, maar ook op verschillende manieren – van het slaan op grote schaal tot het gieten van enkele onbeholpen nabootsingen in de open haard. Een constante blijft echter: valsmunters worden zwaar gestraft. Was dat in het verleden met de doodstraf, dan is de strafmaat ook nu nog zwaar. Ondanks de straffen die in het vooruitzicht gesteld worden, blijft het voor sommigen aantrekkelijk om valse munten te vervaardigen en in omloop te brengen. Hoe groter het verschil is tussen de intrinsieke en de faciale waarde van een munt, hoe groter het profijt dat een vervalser kan maken.

[4] R. ABT-BAECHI, *Farinet der Falschmünzer. Wie er zu einem Mythos wurde*, Zurich 2016, zie ook https://fr.wikipedia.org/wiki/Joseph-Samuel_Farinet (geraadpleegd op 17/08/2020).

[5] Dit fenomeen leverde een interessante vondst van 'Justizabfall' op die in 1980 te Sankt Gallen (CH) aan het licht kwam, met daarin een vijftiental valse Belgische munten uit de regeringen van Leopold I en Leopold II (B. ZACH, *Kanton St. Gallen I. Mittelalterliche und neuzeitliche Münzfunde*, Bern 2001 (*Inventar der Fundmünzen der Schweiz* 6), p. 39–122).

[6] De tentoonstelling en de daarbij behorende uitvoerige catalogus *Genuine and fake. Coins, banknotes and electronic money*, Rome 2008 vormt een van de zeldzame uitzonderingen.

[7] Het vervalsen van munten ten behoeve van verzamelaars wordt niet op dezelfde wijze gestraft als het vervalsen van munten die in omloop zijn, en blijft hier buiten beschouwing.

In principe haalt hij het meeste voordeel uit het vervalsen van gouden munten in een goedkoop metaal. Los van de metaalwaarde levert het vervalsen van munten met een hoge faciale waarde natuurlijk ook meer profijt op dan het vervalsen van munten van lage waarde. Munten van hoge waarde worden meestal nauwkeuriger gecontroleerd dan pasmunt, zodat valse exemplaren sneller herkend worden. Valsmunters kiezen er daarom vaak voor om niet de meest waardevolle munten na te bootsen noch de minst waardevolle denominaties, maar munten ergens 'tussenin'. Die tactiek wordt meestal gevolgd zolang munten en niet bankbiljetten het belangrijkste betalingsmiddel in het dagelijkse leven zijn. Met het toenemend gebruik van bankbiljetten verschuiven de valsmuntersactiviteiten meestal voor een goed deel van metalen munten naar papieren biljetten. Hoewel het vervaardigen van valse bankbiljetten soms ook door amateurs gebeurt, is het in de meeste gevallen een criminele activiteit van bendes die zich niet alleen grote investeringen kunnen veroorloven, maar die ook een beroep kunnen doen op een uitgebreid netwerk van medewerkers die de biljetten in omloop brengen.

In periodes waarin verschillende soorten munten samen circuleren of wanneer nieuwe types ingevoerd worden, hebben valsmunters betere slaagkansen. Als gevolg van de naoorlogse inflatie is België net als veel andere landen genoodzaakt zijn monetaire systeem grondig te herzien. De kleinste vooroorlogse denominaties – 1 en 2 centiem – verdwijnen, en de zilveren munten van 50 centiem, 1 frank en 2 frank worden vanaf 1922 vervangen door munten uit nikkel, en wanneer in 1930 na een lange onderbreking opnieuw stukken van 5 frank geslagen worden, dan is dat ook in nikkel en niet meer in zilver. Ook de nieuw ingevoerde denominatie van 10 frank wordt van bij de aanvang in 1930 in nikkel geslagen. Het contrast is nog groter bij de stukken van 20 frank die vlak vóór de Eerste Wereldoorlog nog in goud geslagen worden. In 1931 en 1932 worden ze opnieuw geslagen als 4-belgastukken, en dan gebeurt dat in nikkel. In de ogen van het publiek is dit contrast te groot zodat men, mede geholpen door de evolutie van de zilverprijs, in 1933 voor deze denominatie opnieuw overstapt naar zilver waarvan het gehalte weliswaar lager is dan gebruikelijk maar waardoor de schijn kan opgehouden worden dat er een relatie blijft bestaan tussen de faciale waarde van de munten en hun metaalwaarde. Het publiek wordt dus op relatief korte tijd geconfronteerd met een hele reeks nieuwe munten waarmee het vertrouwd moet raken, en heeft daarom niet altijd voldoende ervaring om snel vervalsingen te herkennen. Al deze elementen samen vormen een uitstekende voedingsbodem voor allerlei soorten valsmunterij.

Vervalsingen van 20ste-eeuwse munten hebben tot nog toe weinig aandacht getrokken van numismaten^[8]. Voor de studie ervan zijn nochtans meerdere bronnen

[8] H. VANHOUDT, Vervalsingen en naslagen van Belgische munten. In: *Europees Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Jaarboek 1985*, p. 233-262 publiceert een aantal fiches gewijd aan vervalsingen van 19de- en 20ste-eeuwse Belgische munten waarvoor de informatie vooral aangeleverd werd door de Antwerpse munthandelaar Willem Van Alsenoy. Van de beloofde aanvullingen verscheen slechts een aflevering in het *Jaarboek 1987*, p. 191-206. Spijtig genoeg zijn de afbeeldingen van de valse munten onvoldoende gedetailleerd en de beschrijvingen te summier om van veel nut te zijn.

beschikbaar. De belangrijkste daarvan is het archief van de Koninklijke Munt van België dat in 2018, na het afbouwen van deze instelling, bij het Algemeen Rijksarchief te Brussel gedeponneerd werd^[9]. Als munthuis was de Koninklijke Munt immers niet alleen verantwoordelijk voor het slaan van de Belgische munten en de kwaliteitscontrole ervan, maar trad ze eveneens op als expertisecentrum voor het onderzoek van verdachte exemplaren. Hoewel de archieven van de Koninklijke Munt essentieel zijn voor de studie van de valsmunterij in België, komen sommige aspecten ervan hierin niet of nauwelijks aan bod. Daarvoor moet men een beroep doen op andere bronnen zoals gerechtelijk dossiers.

Een steekproef gebaseerd op de dossiers van het Hasseltse parket uit de periode 1931-1940^[10] geeft een representatief inzicht in een bijzondere fase van valsmunterij, namelijk het ogenblik waarop een verdachte munt gesignaleerd wordt door een gebruiker en een onderzoek gevoerd wordt naar de echtheid ervan. Het traject dat doorlopen wordt, kan van geval tot geval licht verschillen. De rol van de procureur des konings is echter cruciaal, vermits hij beslist welke stappen moeten ondernomen worden en of uiteindelijk tot vervolging wordt overgegaan. In de periode die ons hier bezighoudt, werd Limburg slechts zelden geconfronteerd met valsmunterij. De valse munten die op enkele plaatsen opdoken, konden niet in verband gebracht worden met criminele bendes en niemand werd vervolgd. In dezelfde periode werden eveneens enkele valse bankbiljetten^[11] ontdekt, maar ook in die gevallen werden geen verdere gerechtelijke stappen ondernomen.

1934

Op 10 maart 1934 verklaart een herbergierster uit Tessenderlo aan de politie dat zij enige tijd voordien, zonder het te beseffen, een valse munt van 20 frank^[12] ontvangen heeft^[13]. In dezelfde periode duikt in een andere herberg van Tessenderlo

[9] G. LELOUP & V. GHEYSENS m.m.v. M. AMARA & J. VAN DE WALLE, *Inventaris van het Archief van de Koninklijke Munt van België 1814-2017*, Brussel 2019 (*Algemeen Rijksarchief Inventarissen* 667 = *Publicatie* 6042) waarin vooral de dossiers in verband met valsmunterij (p. 54-56) en de dossiers met de resultaten van laboratoriumanalyses van valse munten (p. 234-235) interessant zijn. In beide gevallen dateert de meeste informatie echter van na de Tweede Wereldoorlog.

[10] Rijksarchief Hasselt, *Archief van het parket te Hasselt. Onderzoekdossiers zonder gevolg 1931-1960*. Toestemming om deze dossiers te bestuderen werd op 6 februari 2018 verleend door de procureur-generaal bij het Parket van het Hof van Beroep te Antwerpen.

[11] Er werden drie dossiers geopend in 1934. Het ging daarbij om valse bankbiljetten van 50 frank die geïdentificeerd werden in Koersel op 27 januari, in Sint-Truiden op 20 maart en in Diest op 14 september. In 1936 werd een dossier geopend over een vals biljet van 500 frank of 100 belga dat op 18 mei bij het kantoor van de Nationale Bank te Hasselt gestort werd door het plaatselijke postkantoor.

[12] D. VANOVERBEEK, *De Belgische frank 1832-2002. Encyclopedie van de Belgische circulatiemunten*, Brussel 1999, nr. 59.

[13] Rijksarchief Hasselt, *Archief van het parket te Hasselt. Onderzoekdossiers zonder gevolg 1931-1960*, nr. 1476.

een tweede vals stuk van 20 frank op. In geen van beide gevallen kan de juiste datum achterhaald worden wanneer de stukken ontvangen werden of wie ermee betaalde. Beide stukken bleven bewaard in het dossier. De Koninklijke Munt boorde in elk stuk een gaatje ($\varnothing$ ca. 5 mm) om een monster te nemen dat gebruikt werd om de precieze samenstelling te achterhalen. Hierdoor werden de munten meteen ontwaard.

Een stuk is Nederlandstalig en dateert van 1931. Het woog 16,995 g en is dus merkkelijk lichter dan de officiële exemplaren die ca. 20 g wegen. De diameter bedraagt 36,7 mm, wat 0,3 mm minder is dan de officiële stukken die een doormeter van 37 mm hebben. Het stuk is gegoten in een goed uitgekende legering van tin, antimoon en koper. De valsmunter heeft met veel zorg een hol kantschrift aangebracht: * BELCIOUE * * BELCIE *, waardoor het stuk aan geloofwaardigheid wint. Alleen bij nader toezicht ziet men dat de vervalser klaarblijkelijk niet over een pons van de letter G beschikte en ter vervanging een pons van de letter C gebruikte.

Zowel de gebruikte legering^[14] als de afwerking van de kant met kwaliteitsvolle ponsen wijzen erop dat de vervalser ervaring had in de metaalverwerkende sector

^[14] Voor de eigenschappen en het gebruik van gelijkaardige legeringen voor onder meer kogellagers zie bijv. F. Wüst, *Handbuch der Metalgiesserei* [...], Leipzig 1897, p. 85-88 en <https://nl.wikipedia.org/wiki/Antimoon> (geraadpleegd op 20/08/2020). De toevoeging van anti-

en waarschijnlijk niet aan zijn proefstuk toe was. Het stuk is nauw verwant met de valse 20 frank die op 4 augustus te Sint-Truiden wordt uitgegeven en waarvan het kantschrift eveneens vervaardigd is met behulp van een pons van de letter C in plaats van de letter G, zodat men ervan mag uitgaan dat beide exemplaren waarschijnlijk uit hetzelfde 'atelier' stammen^[15].

Het tweede exemplaar dat in Tessenderlo opduikt is Franstalig en dateert volgens het verslag van de Koninklijke Munt eveneens van 1931, maar het jaartal op het exemplaar in het dossier kan even goed als 1932 gelezen worden. Het woog slechts 14,990 g en is dus nog lichter dan het voorgaande exemplaar, en is met een diameter van 37,3 mm duidelijk te groot. De kant is niet versierd. Het stuk is gegoten in een legering van tin met een beetje lood en kan moeilijk als een kwaliteitsvolle vervalsing bestempeld worden. De gietvorm werd op een vrij amateuristische wijze gemaakt, met als gevolg dat men de indruk krijgt dat het om een gedeeltelijke dubbelslag gaat.

Beide valse munten werden gegoten in een vorm gemaakt met behulp van een officieel stuk. In geen van beide gevallen werd een gerechtelijke vervolging ingesteld omdat uit het onderzoek bleek dat beide herbergiers te goeder trouw waren en zelf slachtoffer werden van een oplichter.

Op 9 april van datzelfde jaar krijgt een Sint-Truidense winkelierster een late klant over de vloer die voor 2 frank snoep koopt en met een stuk van 20 frank betaalt^[16]. Als de winkelierster wat argwanend naar de munt kijkt, stelt de klant haar gerust, zodat zij hem uiteindelijk zijn wisselgeld geeft. Later merkt zij dat het stuk toch vals is en dient zij klacht in bij de politie. Zij kent de naam van de klant niet, maar is overtuigd dat hij al eerder bij haar winkelde en verklaart dat hij Sint-Truidens praatte. Ondanks pogingen van de politie om de man op te sporen lukt dit niet en blijft vervolging dus uit.

Het Nederlandstalige stuk van 1932 bleef bewaard in het dossier. Om dezelfde redenen als vorige stukken is het doorboord ($\varnothing$ ca. 4,9 mm). Het stuk, dat 16,420 g woog, werd gegoten in tin waaraan een kleine hoeveelheid lood werd toegevoegd. Het heeft dezelfde doormeter als een echt exemplaar, namelijk 37 mm. De kant is niet versierd. Voor het vervaardigen van de gietvorm werd een officiële munt gebruikt. Vooral aan de voorzijde is overduidelijk te merken dat het hier om een vervalsing gaat. Wellicht was dat trouwens de reden waarom deze amateuristische valse munt 's avonds werd uitgegeven.

moon bij de legering moet ervoor zorgen dat de afmetingen van het gegoten stuk zo weinig mogelijk afwijken van het voorbeeld.

[15] De analysesresultaten van de Koninklijke Munt die in beide dossiers bewaard worden, geven uitsluitend kwalitatieve resultaten. Bij gebrek aan kwantitatieve gegevens kan niet nagegaan worden of beide stukken in een identieke legering gegoten zijn.

[16] Rijksarchief Hasselt, *Archief van het parket te Hasselt. Onderzoekdossiers zonder gevolg 1931-1960*, nr. 1475.

Op 4 augustus 1934 heeft een veehandelaar uit Donk het ongelukkige idee om zijn standplaats op de Sint-Truidense veemarkt aan een politieagent te willen betalen met een vals stuk van 20 frank uit 1932^[17]. De agent merkt onmiddellijk dat het om een vals stuk gaat en neemt het in beslag. De veehandelaar beweert het in Tongeren ontvangen te hebben maar herinnert zich niet meer wie het hem gaf. Het Nederlandstalige stuk wordt naar de Koninklijke Munt gezonden, die het analyseert en als vals herkent. De legering bestaat uit tin, antimoon, koper en een kleine hoeveelheid lood. Het weegt 16,895 g en werd gegoten in een vorm vervaardigd met behulp van een officiële munt. Het heeft een diameter van 36,7 mm en is dus iets kleiner dan de officiële stukken die een doormeter hebben van 37 mm. Het stuk is doorboord ($\varnothing$ ca. 5 mm) en bleef bewaard in het dossier. Hoewel de beeldenaar vrij zwak is, kan men zich goed voorstellen dat het stuk niet onmiddellijk als vals herkend werd. De valsmunter heeft met veel zorg een hol kantschrift aangebracht: ★ BELCIOUE ★ ★ BELCIE ★, waardoor het stuk aan geloofwaardigheid wint.

Het stuk leunt sterk aan bij de valse 20 frank die op 10 maart in Tessenderlo geïdentificeerd werd, zodat een gemeenschappelijke herkomst ondanks kleine verschillen waarschijnlijk lijkt.

Op 22 september 1934 wordt in een café te Koersel een slecht nagemaakt stuk van 20 frank in omloop gebracht^[18]. De herbergier verklaart dat het erg druk was toen hij het ontving omdat de lonen in de mijn van Beringen net uitbetaald waren. Hij kan zich echter nog precies herinneren dat een hem onbekende klant een pint bier bestelde en daarna rustig een tweede pint dronk. Hij betaalde vervolgens zijn rekening – 2 frank – met een stuk van 20 frank. Pas nadat de onbekende vertrokken was, realiseerde de cafébaas zich dat hij betaald werd met een valse 20 frank, waarvan hij beweert dat ze uit ijzer en lood vervaardigd was. Zijn pogingen om de onbekende terug te vinden bleken vruchteloos. Het Nederlandstalige stuk van 1932 wordt voor analyse naar de Koninklijke Munt gestuurd, die op 2 oktober 1936

[17] *Idem*, nr. 1503.

[18] *Idem*, nr. 1461.

mededeelt: het stuk weegt 20,050 g, en is vervaardigd uit een legering van tin, antimon, lood en koper. Het werd gegoten in een vorm vervaardigd met behulp van een officiële munt. Men kan zich goed voorstellen dat het stuk op een druk moment niet onmiddellijk als vervalsing herkend werd omdat het gewicht dat van het origineel – 20 g – goed benadert. De onbekende klant kan niet opgespoord worden; er wordt daarom niemand vervolgd.

Op 30 september 1934 is het loos alarm^[19]. De stationschef van Achel vermoedt dat hij een vals stuk van 5 frank ontvangen heeft en doet aangifte bij de politie^[20]. Hij weet precies waar, wanneer en wie hem het stuk overhandigde. Beide partijen worden ondervraagd, en het dubieuze stuk wordt in beslag genomen en voor verder onderzoek naar de Koninklijke Munt gestuurd. Op 19 oktober komt het verdict. Het stuk is helemaal niet vals. Het gaat om een Franstalige 5 frank munt van 1931 uit nikkel die door vuur beschadigd is maar voor de rest volkomen legaal is. Het wordt dan ook terug overgemaakt aan de rechtmatige eigenaar.

De nikkelen muntstukken van 4 belga of 20 frank zijn nooit erg populair geweest bij de bevolking, die ze te groot en te zwaar vond om handig te zijn in het betalingsverkeer. Ze werden slechts gedurende twee jaar – 1931 en 1932 – aangemunt en vanaf 1933 vervangen door 20 frankstukken geslagen in zilver van laag allooï die kleiner en lichter waren. De 4-belgamunten werden definitief uit omloop genomen op 1 december 1935. Misschien is de relatieve toevloed van valse 4 belga-stukken in 1934 voor een deel te wijten aan het feit dat de bevolking de valse exemplaren zo snel mogelijk wilde kwijtraken omdat zij er zich van bewust was dat ze haar valse munten niet zonder gevaar tegen de officiële nieuwe 20 frankstukken zou kunnen inwisselen.

1935

Op vlak van ontdekte valsmunterij is 1935 in Limburg een kalm jaar. Eind 1933 is de aanmunting van een nieuw type 20 frank begonnen. Het stuk is van laag gehalte zilver – 680‰ zilver en 320‰ koper – en is heel wat kleiner en lichter dan het vorige munttype met dezelfde faciale waarde. De aanmunting komt pas goed op gang in 1934, en de meeste exemplaren lijken geslagen te zijn onder de regering van Leopold III vermits Albert I al op 17 februari van dat jaar overlijdt^[21].

Op 31 december 1935 betaalt een klant van een Sint-Truidense bakker een partij bloem met een biljet van 50 frank. Tussen het wisselgeld zit een stuk van 20 frank dat later vals blijkt te zijn^[22]. De verbolgen klant probeert eerst verhaal te krijgen bij de bakker, maar wanneer dat niet lukt, legt hij klacht neer bij de politie. De munt wordt in beslag genomen en door de Koninklijke Munt onderzocht. Hieruit

[19] *Idem*, nr. 1483.

[20] VANOVERBEEK, *op. cit.*, nr. 58.

[21] *Idem*, nr. 60.

[22] Rijksarchief Hasselt, *Archief van het parket te Hasselt. Onderzoekdossiers zonder gevolg 1931-1960*, nr. 1684.

blijkt dat de Nederlandstalige 20 frank van 1934, die 9,025 g in plaats van 11 g weegt, inderdaad vals is en gegoten werd in een vorm vervaardigd met behulp van een officieel stuk. De legering bestaat hoofdzakelijk uit tin, lood en koper. De valse munt bleef niet bewaard in het dossier.

1936

Op 17 maart 1936 wordt een dossier geopend wanneer een valse munt van 20 frank in Hasselt opduikt^[23]. Uit het proces-verbaal blijkt dat een slager uit Stokrooie het valse stuk in zijn bezit had toen hij een schuld kwam aflossen bij een Hasseltse collega. Toen hij merkte dat het vals was, weigerde hij de munt bij de betaling te gebruiken. Hij ging echter wel in op het aanbod van een logé van de Hasseltse slager die de valse munt ruilde tegen een echt stuk en die daarna het stuk bij de Hasseltse politie inleverde in de hoop hiervoor vergoed te worden. De munt werd vervolgens naar het plaatselijke agentschap van de Nationale Bank gebracht, waar het als een vervalsing geïdentificeerd werd en daarom onmiddellijk in twee gesneden werd. Nadien werd de valse munt voor nader onderzoek overgemaakt aan de Koninklijke Munt. Spijtig genoeg is het stuk niet meer aanwezig in het dossier dat alleen een beschrijving bevat, opgemaakt door de Koninklijke Munt op 10 april 1936. Daaruit kan men afleiden dat het ging om een Nederlandstalige valse munt van 20 frank uit 1934 die 8,582 g woog in plaats van 11 g. Het stuk werd gegoten in een vorm vervaardigd met behulp van een officiële munt. De legering bestond uit tin, antimoon en koper. De munt was daarenboven verzilverd. Hoewel de valse munt in eerste instantie teruggestuurd werd naar Hasselt, werd ze nadien opnieuw naar Brussel gestuurd omdat men vermoedde dat ze deel uitmaakte van een lot valse munten afkomstig van de Parijzenaar Pierre Amiot, die midden september 1936 in Bergen aangehouden en later veroordeeld werd nadat hij betrapt was op het uitgeven van valse munten. Na onderzoek bleek dat het stuk toch niet tot het lot van Amiot behoorde, zodat de valse munt in december opnieuw naar Hasselt gestuurd werd, waar het stuk nadien verloren ging.

Op 11 augustus 1936 betaalt de dochter van een bierhandelaar uit Koersel de plaatselijke postbediende met een vals stuk van 20 frank^[24]. De postbediende weigert de betaling, neemt het muntstuk in beslag en stuurt het naar het postkantoor van Beringen waar men het ook als vals herkent en meteen in twee stukken snijdt. De postbediende legt vervolgens klacht neer bij de politie van Koersel die de betrokken bierhandelaar ondervraagt. De man kan zich echter niet herinneren wie hem het stuk bezorgde, omdat hij de dag voordien tijdens zijn ronde heel wat betalingen ontving in Koersel, Beringen en Beverlo. Het in beslag genomen stuk wordt door de Koninklijke Munt onderzocht. Het gaat om een Franstalig exemplaar van 1934 dat 8,039 g weegt, dat gegoten is in een legering van tin, antimoon en koper en vervolgens verzilverd werd. Het werd gegoten in een vorm vervaardigd met een officieel stuk. Vermits het stuk alle kenmerken bezit van de valse munten

[23] *Idem*, nr. 1728.

[24] *Idem*, nr. 1806.

vervaardigd door Pierre Amiot, die eerder in Bergen veroordeeld werd voor vals-munterij, wordt de munt naar het parket van Bergen gestuurd om bij het dossier van Amiot gevoegd te worden. Uit het dossier blijkt niet of dit bij nader onderzoek inderdaad zo is of dat het om een ander soort vervalsing gaat zoals het stuk dat op 17 maart te Hasselt onderschept werd.

In de loop van augustus worden twee valse stukken van 20 frank aangeboden in het station van Sint-Truiden zonder dat meer details gegeven worden.

Kort nadien, op 4 september, duikt in Leopoldsburch een andere valse 20 frank munt op. Ditmaal is het een onderofficier werkzaam in de kantine van het 7de Linieregiment die het in het plaatselijke postkantoor aanbiedt, waar het onmiddellijk als vals herkend wordt aan zijn koperachtigen glans niettegenstaande het deel uitmaakt van een lot van 121 munten van 20 frank. Het stuk wordt in beslag genomen en verder onderzocht. Het Nederlandstalige stuk uit 1934 weegt 10,100 g en is met valse stempels geslagen in een zinklegering en vervolgens verzilverd. Het stuk wordt ongeldig gemaakt en vervolgens terugbezorgd aan de oorspronkelijke eigenaar. De politie neemt het stuk later opnieuw in beslag om het te laten onderzoeken door de Koninklijke Munt, die na onderzoek besluit dat het inderdaad geslagen is met vervalste stempels in een legering van koper en zink en nadien verzilverd werd, maar dat het stuk klaarblijkelijk niets te maken heeft met de valse munten die gemaakt werden door Pierre Amiot.

Op 1 oktober duikt nogmaals een valse 20 frank op in het postkantoor van Leopoldsburch waarover echter verdere details ontbreken.

Op 20 oktober wordt het postkantoor in Leopoldsburch opnieuw geconfronteerd met een vals stuk van 20 frank. Ditmaal is het afkomstig van de kantine van het 5de regiment Jagers te voet. De postbediende volgt dezelfde procedure als voordien. Het stuk wordt in beslag genomen, onderzocht, in twee geknipt en vervolgens terugbezorgd aan de eigenaar. Tijdens het verhoor van de betrokkenen kan de herkomst niet achterhaald worden. Een onderzoek door de Koninklijke Munt wijst uit dat dit Franstalige exemplaar van 1934 8,132 g weegt en gegoten is in een legering van tin en antimoon en vervolgens verzilverd werd. Het werd gegoten in een vorm vervaardigd met behulp van een officiële munt. De Koninklijke Munt vermeldt uitdrukkelijk dat het stuk niet behoort tot het lot van Pierre Amiot.

Op 21 oktober biedt een officier van het 6de regiment Jagers te voet een valse munt van 20 frank aan bij het postkantoor te Leopoldsburch. De postbediende volgt dezelfde procedure als voorheen: het stuk wordt in twee geknipt en vervolgens terugbezorgd aan de eigenaar. De betrokken officier is beheerder van de regimentskantines en bevestigt dat ook dit stuk op 20 oktober in zijn kassa's terecht gekomen moet zijn. Het Nederlandstalige stuk van 1934 wordt onderzocht door de Munt. Het weegt 7,366 g en is gegoten in een legering van tin, antimoon en koper en nadien verzilverd. Het gieten gebeurde in een vorm vervaardigd met behulp van een officieel stuk. Ook ditmaal vermeldt de Koninklijke Munt uitdrukkelijk dat dit exemplaar niet behoort tot het lot van Pierre Amiot.

Besluit

Tijdens het interbellum wordt Limburg slechts zelden geconfronteerd met valse munten. Het gaat daarbij steeds om valse 20 frank munten die in de meeste gevallen uitgegeven werden in een café of een legerkantine. De weinige exemplaren die ontdekt worden, wijzen niet op activiteiten van criminele bendes maar getuigen eerder van het laatste distributiestadium waarbij de munten al meer dan eens van eigenaar verwisseld zijn alvorens ontdekt te worden. Het gaat immers slechts eenmaal om een geslagen vervalsing waarvan de productie een wat grotere investering vergt dan deze van de gegoten exemplaren. De valse munten gegoten in een legering van lood en tin kunnen zonder probleem als huisvlijt tot stand komen. Voor de exemplaren met een legering van tin, antimoon en koper mag men aannemen dat de valsmunter vertrouwd was met metaalverwerking. Antimoon is immers minder makkelijk verkrijgbaar dan lood of tin. De eigenschappen van dit metaal maken dat het smeltpunt van een dergelijke legering erg laag is, en dat verschillen in afmetingen als gevolg van het gieten makkelijk voorkomen kunnen worden. Spijtig genoeg geven de analyses door de Koninklijke Munt de precieze samenstelling van de legering niet, zodat niet uitgemaakt kan worden of deze met opzet gemaakt werden of dat de aanwezigheid van antimoon het gevolg is van het gebruik van een bestaande lood-antimoonlegering zoals bijv. deze van loden letters die in die periode gemeengoed waren in drukkerijen. Bij deze laatste groep zijn er twee die een kantschrift dragen, maar de 'fouten' die hierin voorkomen wijzen evenmin op een goed georganiseerde criminele bende.

Als men ervan uitgaat dat het dagloon rond 1930 ongeveer 30 frank bedraagt^[25] dan veroorzaakt een betaling met een vals stuk van 20 frank een niet te onderschatten aderlating voor het slachtoffer.

^[25] C. VANDENBROEKE, *Vlaamse koopkracht, gisteren, vandaag en morgen*, Leuven 1984, p. 157-190.